

NÁVOD NA... AKO OBSTÁŤ V ROZHLASOVEJ PRAXI

Eva Peknušiaková

V súčasnej informačnej spoločnosti, keď je množstvo a rýchlosť sprostredkovania informácií prioritou, sú nové médiá každodennou súčasťou našej komunikácie. Mobilný telefón nosíme neustále so sebou, zabudnúť si ho pred odchodom do práce, do školy či dokonca na výlet sa nám javí ako scenár z hororu. Počítač je našim pracovným nástrojom a internet sieťou, v ktorej sa zamotávame nielen v práci, ale často aj vo voľnom čase, ktorého plynutie si niekedy ani neuvedomujeme. V dnešnej dobe nám akoby stačí sa „len pozerať“. W. Welsch (1993) hovorí o panoptizme – preferovaní zraku západnou kultúrou, a teda posilňovaní opticko-vizuálneho kanálu pri emitovaní mediálnych obsahov. Z laického hľadiska percipientov by sme mohli povedať, že je menej náročné sa na niečo pozerať, ako o tom sústredene počúvať a tomu sa prispôbujú aj samotné médiá. (Peknušiaková 2016) V dôsledku trendu vizualizácie mediálnych obsahov sa preferujú tie audiovizuálne a zdá sa, že rozhlasu je v súčasnosti prisúdená rola zvukovej kulisy, aj keď, samozrejme, tieto tvrdenia nie je možné úplne zovšeobecňovať. Tisícky podnetov, predovšetkým hypertextových obsahov, rozptyľujú našu pozornosť a snahu ustáliť ju pri jednom médiu by mohla súčasná „multitaskingová“ Z-generácia považovať skôr za vtip než realitu. Rozhlas (ale do istej miery už aj televízia) stratil svoje dominantné postavenie zo začiatku 20. storočia, ale aj napriek načrtnutej vízii jeho budúcnosti je to médium, ktoré stále „má čo povedať“.

V procese sprostredkovania informácie disponuje rozhlas ako akusticko-auditívne médium len zvukom, preto má aj rozhlasové moderovanie svoje špecifiká. Je potrebné myslieť predovšetkým na poslucháča, aby vypovedanému rozumel, aby sa v prejave redaktora, moderátora nevyskytli nezrozumiteľné slová, a rovnako, aby sa v rozhlasovom príspevku nevyskytli nezrozumiteľné zvuky. Autori viacerých publikácií zameriavajúcich sa všeobecne na rečový prejav, rozhlasové vysielanie, kompetencie redaktorov a moderátorov, produkciu a postprodukcii rozhlasových výstupov (Ondruš – Sabol 1897, Čertíková 1999, Zvalová 1999, Slančová 2001, Sičáková 2002, Sabol – Bónová – Sokolová 2006, Jenča 2013 a pod.) uvádzajú základnú charakteristiku rozhlasu, ktorá podmieňuje aj samotný spôsob prejavu redaktorov a moderátorov, ako aj proces postprodukcii rozhlasových výstupov, nasledovne: rozhlas je maximálne pohotovým médiom vyžadujúcim si flexibilitu aj pri spracovaní informácií; na druhej strane je však efemérnym médiom, preto je potrebné myslieť na opakovanie kľúčových slov, aby poslucháč porozumel informácii komplexne; čoraz viac, najmä popri nových médiách, sa rozhlas stáva kulisovým médiom s prísľuchovým spôsobom vnímania. Z uvedeného vyplývajú aj isté špecifiká pri využívaní jazykových a nejazykových výrazových prostriedkov, kde sa pri prvej skupine kladie dôraz najmä na výber a usporiadanie slov (oblasť lexikológie, syntaxe a štylistiky), ich korektnú výslovnosť (ortoepia), pričom by sa mal rozhlasový redaktor a moderátor vyhýbať napr. cudzím slovám, odborným výrazom, ak to nevyžaduje samotná téma, rovnako by mal tvoriť text prioritne pomocou menej náročných vetných konštrukcií, aby bol aj pri auditívnom vnímaní zrozumiteľný. Z hľadiska využitia nejazykových výrazových prostriedkov možno v rozhlasovej tvorbe prioritne uvažovať o zvukových parajazykových výrazových prostriedkoch, teda o komplexe suprasegmentálnych javov, ktoré sa prejavujú na väčších jednotkách, ako je hláska, teda na slabike, takte, slove, vetnom úseku, vete. Vznikajú moduláciou artikulačného prúdu, a to časovou, silovou, tónovou a kvalitatívnou. (Sabol – Zimmermann 2015) Rovnako možno uvažovať aj o funkčnom využití extrajazykových výrazových prostriedkov, ako napr. ruchu ulice pri ankete, autentických zvukov pri kompozícii rozhlasového fíča a pod. Dôležité je mať na pamäti, že kapacita sluchovej percepcie je nižšia ako kapacita zrakového vnímania, preto je potrebné každý fažko

identifikovateľný zvuk vysvetlí. V rozhlase je prioritou bezproblémové dekódovanie zvukovej informácie a jej potenciál „byť vizualizovaná“ na strane percipienta. (Jenča 2013) Komplex výrazových prostriedkov využívaných v rozhlasovom prostredí, komunikačný zámer rozhlasového príspevku, dramaturgia daného žánru rozhlasovej tvorby, umiestnenie v programovej štruktúre a mnohé ďalšie aspekty si vyžadujú istý stupeň kompetencií, ktoré okrem teoretických poznatkov, určite východiskových, podmieňujú aj tie praktické.

Opis praktickej časti výučby vybraných predmetov

Študijný odbor 3.2.3. masmediálne štúdiá na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove ponúka po komplexnej akreditácii z roku 2015 v oboch stupňoch štúdia dovedna 123 predmetov, z toho 69 na bakalárskom a 54 na magisterskom stupni. Ich obsahová náplň sa prioritne zameriava na jednotlivé jazykovedné disciplíny ako sú fonetika, fonológia, morfológia, lexikológia, syntax, štylistika a ďalšie náuky, ktoré na ne nadväzujú, ale aj na oblasť žurnalistiky, produkcie a postprodukcie jednotlivých žurnalistických obsahov. Z celkového množstva uvedených predmetov je približne tretina zameraná na praktickú časť edukačného procesu. Ich absolvovanie si vyžaduje rôznu mieru kompetencií – praktické úlohy sú súčasťou samotného priebehu výučby¹ (buď sú realizované priamo počas seminárnych stretnutí napr. predmet *Rečové praktikum 1, 2* alebo pedagóg zadáva jednotlivé úlohy s potrebou domácej prípravy, potom je výučba napĺňaná skôr analýzou daných praktických výstupov študentov, napr. *Žurnalistické žánre v tlačových médiách 1, 2*) alebo sú súčasťou výučby, a rovnako aj záverečného hodnotenia² (napr. *Rozhlasová tvorba*). Študenti masmediálnych štúdií Katedry komunikačných a mediálnych štúdií v Prešove majú možnosť získavať skúsenosti s produkciou jednotlivých typov mediálnych obsahov aj v univerzitných a študentských médiách UnipoPress, Rádio PaF, Televízia Mediálka, kde je účasť a aktivita dobrovoľná a prebieha do väčšej či menšej miery pod odborným vedením pedagóga. Povinnosť študentov je absolvovať aj odbornú prax vo vybranom médiu,³ spravidla si volia regionálne médiá nachádzajúce sa v mieste ich bydliska alebo v mestách Prešov a Košice. Povinná dĺžka odbornej praxe je stanovená na dva týždne, avšak nie zriedkavo sa stáva, že študenti pokračujú v tejto činnosti aj po skončení doby trvania odbornej praxe.

V texte sa zameriavam na predmety rozvíjajúce práve praktické zručnosti študentov programu mediálne štúdiá, ktoré, ako som už uviedla, tvoria približne tretinu z celkového množstva ponúkaných predmetov. Viaceré z nich sú zaradené v študijnom programe ako povinné predmety (napr. *Audiovizuálna produkcia a postprodukcia 1, 2; Základy práce v rozhlase; Základy práce v televízii*), iné tvoria ponuku povinne voliteľných a voliteľných predmetov. Vzhľadom na svoje odborné zameranie aj ďalšie profesionálne pôsobenie v redakcii rozhlasového média (redakcia publicistiky verejnoprávneho rozhlasu Rádia Regina Východ) uvádzam výber predmetov, ktoré sa venujú rozvíjaniu rečového prejavu študentov dominantne alebo čiastočne a sú zaradené do oboch stupňov štúdia – Bc. stupeň *Základy práce v rozhlase* (1. roč. ZS), *Základy práce v televízii* (1. roč. LS), *Reklamný text v médiách* (1. roč. LS), *Rečové praktikum 1* (2. roč. ZS), *Rečové praktikum 2* (2. roč. LS), *Moderovanie* (3. roč. ZS); Mgr. stupeň *Akusticko-auditívna komunikácia 1* (1. roč. ZS), *Rozhlasová tvorba* (1. roč. ZS), *Rétorika* (1. roč. ZS), *Akusticko-auditívna komunikácia 2* (1. roč. LS), *Televízna tvorba* (1. roč. LS).

Pre potreby tohto textu som výber predmetov špecifikovala ešte konkrétnejšie na tie, s ktorými mám pedagogickú skúsenosť a v priebehu celého edukačného procesu študijného programu mediálne štúdiá sú kontinuálnou výučbou zameranou na vybraný typ

¹ Ak ide o predmety, ktorých hodnotenie je priebežné, alebo ich záverečné hodnotenie prebieha formou písomnej, prípadne ústnej skúšky.

² Okrem priebežného hodnotenia čiastkových výstupov študenti pripravujú aj záverečný projekt, v ktorom majú preukázať mieru nadobudnutých praktických zručností.

³ Odbornú prax má študent povinnosť absolvovať raz, a to v oboch stupňoch štúdia.

média. Ich postupné (hoci nie vždy podmieňujúce⁴) absolvovanie vytvára predpoklad zvyšovania kompetencií pri produkcii, postprodukcii a interpretácii rozhlasového textu. Ide o predmety zamerané na rečový prejav (predovšetkým v rozhlase), konkrétne *Základy práce v rozhlase*, *Moderovanie*⁵ a *Rozhlasová tvorba*. Podľa študijného programu sú zaradené v 1., 5. a 7. semestri štúdia, čo umožňuje zafaženie študentov v jednotlivých stupňoch štúdia rovnomerne rozložiť, a zároveň, je pri sumarizovaní dát viditeľný progres študentov v rozvoji ich rečového prejavu, ako aj ďalších, súvisiacich kompetencií. V krátkosti charakterizujem obsahovú náplň vybraných predmetov a požiadavky kladené na praktické schopnosti študentov.

Predmet *Základy práce v rozhlase* je realizovaný v zimnom semestri prvého ročníka bakalárskeho stupňa štúdia ako jednosemestrálny predmet s hodinovou dotáciou jednej prednášky a jedného seminára. Obsah predmetu sa zameriava na základné východiská teórie komunikácie, základné triedenie žurnalistických žánrov, legislatívne vymedzenie médií na Slovensku, ako aj psychohygienickú, fyziologickú a artikulačnú prípravu na vysielanie. Úlohou študenta je v priebehu semestra individuálne pripraviť tri spravodajské texty a zúčastniť sa na ich zvukovej realizácii, ako aj záverečný projekt, ktorý je skupinovú prácou a mal by mať podobu rozhlasového spravodajského bloku odvysielaného v jednom z dvoch typov rozhlasových staníc (verejnoprávnej alebo komerčnej). Výber rozhlasovej stanice podmieňuje charakter interpretácie spravodajského textu a výslednú podobu nahrávky. Študent, aj v nadväznosti na predmet *Audiovizuálna produkcia a postprodukcia 1*, by mal byť schopný upraviť nahrávku vo zvukovom editore.

Moderovanie, ktoré je zaradené v rámci študijného programu do zimného semestra tretieho ročníka bakalárskeho stupňa štúdia, prebieha len v podobe seminárnych stretnutí s dvojhodinovou dotáciou. Keďže v rámci uvedeného predmetu absentuje prednášková časť, teoretické poznatky o moderovaní sú zaradované priebežne, skôr formou analýzy ukážok práce profesionálnych médií, prípadne analýzy prác samotných študentov. V priebehu semestra si každý študent vyskúša viacero situácií, a to v kontexte najprv rozhlasového, potom televízneho moderovania. Jeho úlohou je napríklad príprava a realizácia zhlásenia ako uvádzacej časti publicistického príspevku, ďalej rozhlasového moderátorského vstupu do intra alebo outra piesne, takisto príprava a realizácia televízneho stand-upu, ktorým sa simuluje živé vysielanie. Tento predmet sa zameriava predovšetkým na modifikáciu rečového prejavu študentov v závislosti od typu média (rozhlasové, televízne; verejnoprávne, komerčné), žánru mediálneho obsahu (spravodajský, publicistický), charakteru mediálneho obsahu (napr. vzdelávací program, zábavný program), ale aj od výberu a miery využitia istého typu výrazových prostriedkov (jazykové, nejazykové). Technické zručnosti študentov, ako je editácia rozhlasových a televíznych textov, idú v tomto prípade do úzadia.

V priebehu zimného semestra prvého ročníka magisterského stupňa štúdia je vyučovaný aj predmet *Rozhlasová tvorba*, ktorý je istou nadstavbou už spomínaného predmetu *Základy práce v rozhlase*. Nároky kladené na prácu študentov sa, samozrejme, zvyšujú, preto sa v rámci tohto predmetu ráta nielen s poznaním a aplikovaním teoretických poznatkov tvorby jednotlivých žánrov rozhlasovej publicistiky, ale aj vyššou mierou technickej zručnosti. Tá spočíva nielen v základnej kompetencii upraviť rozhlasovú nahrávku pomocou zvukového editora, ale upraviť ju v súlade s istým dramaturgickým zámerom, prípadne sa pokúsiť o vytvorenie komplikovanejšej zvukovej štruktúry rozhlasovej nahrávky. Študent by mal byť schopný v priebehu semestra zrealizovať niekoľko čiastkových úloh (ide o vybrané žánre rozhlasovej publicistiky, ako napr. anketa, interview, reportáž) od námetu, dramaturgie rozhlasového príspevku, až po jeho realizáciu a postprodukciiu.

⁴ Predmet *Základy práce v rozhlase* je povinným predmetom, avšak *Moderovanie* a *Rozhlasová tvorba* sú predmetmi povinne voliteľnými. Z predchádzajúcich skúseností však možno skonštatovať, že študenti tieto predmety absolvujú všetky ako čiastkové, na seba nadväzujúce disciplíny.

⁵ Predmet *Moderovanie* sa na túto mediálnu aktivitu zameriava všeobecne, súčasná štruktúra jeho obsahu však zásady moderovania v rozhlase a v televízii odlišuje.

Aj keď študijný program mediálne štúdiá po akreditácii realizovanej v roku 2015 ponúka viacero zaujímavých predmetov, ktoré sú zamerané na zvyšovanie praktických kompetencií študentov, stále je ich podiel len tretinový z celkového množstva ponúkaných predmetov. Či je postačujúci, bude, podľa môjho názoru, otázkou, ktorá bude formovať, pretvárať podobu tohto študijného programu aj v budúcnosti. Oblasť médií je azda jednou z najdynamickejšie sa rozvíjajúcich v rámci spoločnosti, preto je potrebné flexibilne reagovať na zmeny, ktoré prinášajú nové technológie do procesu komunikácie, a to aj prípravou kompetentných pracovníkov. Svedčí o tom aj požiadavka na kumulovanie jednotlivých funkcií, ako napríklad redaktora, moderátora a technického pracovníka zároveň. Z toho dôvodu pripravila Katedra komunikačných a mediálnych štúdií návrh projektu grantovej schémy KEGA na rok 2018,⁶ ktorého cieľom je práve zvyšovanie kompetencií študentov mediálnych štúdií implementáciou metódy *learning by doing*. Projekt má ambíciu, prostredníctvom realizovaných workshopov ako aktualizáčnych foriem výučby reflektujúcich súčasné požiadavky trhu práce v mediálnej oblasti, vytvorí multimediálny didaktický priestor v internetovom prostredí, ktorý by bol voľne dostupný s možnosťou priebežných aktualizácií a doplnení. Smerovanie projektu je definované prepojenosťou odovzdávania zručností lektorov z praxe počas workshopov a nastolených teoretických odborných rámcov študijného programu mediálne štúdiá vo vyučovacom procese.

Vývoj predkladaného projektu bol iniciovaný uskutočnením pilotného workshopu 25. novembra 2016 na Katedre komunikačných a mediálnych štúdií v rámci predmetu *Praktikum mediálnej produkcie 1*. Zúčastnili sa na ňom desiatí študenti, ktorí mali tento predmet zapísaný v zimnom semestri druhého ročníka bakalárskeho stupňa štúdiá v programe mediálne štúdiá. Jeho témou bol rozhlasový fíčer, lektorkou a odbornou garantkou Andrea Feciková, vedúca redakcie publicistiky Rádia Regina Východ. Konceptia workshopu bola realizovaná v štyroch fázach:

1. poskytnutie teoretických informácií lektorkou prostredníctvom ppt prezentácie;
2. následná prezentácia dvoch audiatívnych ukážok (rozhlasový fíčer o osobnostiach slovenskej histórie – Béla Petříkovi /katolícky kňaz, fotograf/ a Karolovi Kuzmánym /slovenský spisovateľ, novinár, podpredseda Matice slovenskej v rokoch 1863 – 1866/; súčasť prílohy);
3. diskusia so študentmi a následné zadanie úlohy – vytvoríť rozhlasový fíčer s témou „17. november vtedy a dnes“;
4. vytvorenie rozhlasového fíčera podľa zadania (v rámci uvedeného vyučovaného predmetu *Praktikum mediálnej produkcie 1*; súčasť prílohy).

Rozhlasová nahrávka, ako výsledný výstup realizovaného workshopu, bola študentmi prezentovaná počas zápočtového týždňa na seminárnom stretnutí a následne analyzovaná vyučujúcou a sprostredkované (zaslaním zvukového súboru) lektorkou workshopu. Hlavným cieľom navrhovaného projektu je vytvorenie multimediálneho didaktického priestoru v internetovom prostredí – internetového portálu – interaktívneho miesta, prepájajúceho teoretickú a praktickú zložku vyučovacieho procesu v odbore mediálne štúdiá v kontexte metódy *learning by doing*. Práve kontakt s pracovníkmi médií, možnosť počuť o tom, ako to v praxi vyzerá, ale predovšetkým mať možnosť vstúpiť do reálneho procesu produkcie akéhokoľvek mediálneho obsahu, je rovnako prínosné ako spoznať a osvojiť si teoretický návod na to, „ako sa stať novinárom“. Študenti sa môžu s anketou ako jednou z foriem epištolárnej publicistiky oboznámiť na prednáške a na seminári si môžu vypočuť niekoľko príkladov a rozanalyzovať ich, ale len keď vyjdú na ulicu a s mikrofónom v ruke budú klásť otázky, zistia, že kvôli zanedbateľnej minúte vo vysielaní strávili mnohonásobne viac času nachádzaním toho správneho respondenta.

⁶ Riešiteľský tím: vedúca projektu Mgr. Viera Smoláková, PhD., zástupkyňa riešiteľky projektu Mgr. Eva Peknušiaková, PhD., členovia riešiteľského tímu: Mgr. Peter Oborník, PhD. a Mgr. Miroslava Psárová.

Literatúra

JENČA, Imrich a kol.: *Rozhlasová tvorba*. Trnava: Fakulta masmediálnej komunikácie UCM v Trnave 2013.

OBORNÍK, Peter – PEKNUŠIAKOVÁ, Eva – SMOLÁKOVÁ, Viera: *Zvyšovanie kompetencií študentov mediálnych štúdií implementáciou metódy learning by doing*. Projekt č. 046PU-4/2018 grantovej schémy KEGA 2018.

PEKNUŠIAKOVÁ, Eva: *Anestetický účinok televízneho spravodajstva*. In: *Espes* [elektronický zdroj]: elektronický časopis Spoločnosti pre estetiku na Slovensku. Roč. 5, č. 1 (2016), online, s. 46 – 56.

RUSNÁK, Juraj a kol.: *Texty elektronických médií*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove 2010.

SABOL, Ján – ZIMMERMANN, Július: *Základy akustiky reči*. Košice: Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach 2015.

WELSCH, Wolfgang: *Estetické myslenie*. Bratislava: Archa 1993.

Manual on... How to Be Successful „ON AIR“

The media environment is one of the most dynamically developing within the society. It is necessary to respond flexibly to the changes that new technologies bring to the communication process, including the training of competent workers. The Media Studies of the Faculty of Arts the Prešov University in Prešov responds to this situation by constantly increasing (among other things) the practical competencies of its students in the context of the regular educational process, but also by preparing the project entitled Increasing Competencies of Students in Media Studies by Implementing the Learning by doing method.

Údaje o autorovi

Mgr. Eva Peknušiaková, PhD.

Inštitút slovakistiky a mediálnych štúdií
 Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove
 Ul. 17. novembra č. 1, 080 01 Prešov
 evapeknusiakova@gmail.com
 eva.peknusiakova@unipo.sk

Prítomnosť médií ako zdroja informácií, ale v istom období života predovšetkým zábavy, som si uvedomovala pomerne v skorom veku. Zvedavosť zistiť viac, ale aj snaha získať praktické skúsenosti s produkciou mediálnych obsahov podmienili výber môjho vysokoškolského štúdia. V tom období bola oblasť tém, ktoré ma zaujímali, pomerne široká, počas doktorandského štúdia sa zúžila na jeden z „najkondenzovanejších“ mediálnych obsahov, televízny reklamný text (dizertačná práca: *Elektronické médiá a popkultúra – semiotika reklamného textu (poznámky o vizualizácii súčasných televíznych reklamných textov)*). Po absolvovaní doktorandského štúdia som mala možnosť spolupodieľať sa na tvorbe publikácie zameranej na rozhlasový a televízny text (*Tvorba a recepcia rozhlasového a televízneho textu*) kapitolou venovanou procesu moderovania a časťou kapitoly zaoberajúcou sa dôsledkami populárnej kultúry v médiách. Rečovému prejavu moderátorov, redaktorov, ako aj spôsobu produkcie jednotlivých žánrov rozhlasovej žurnalistiky som sa venovala ako spoluautorka vysokoškolskej učebnice *Základy rozhlasovej tvorby*. Vo svojej vedeckovýskumnej, ale predovšetkým pedagogickej činnosti sa snažím aplikovať praktické skúsenosti nadobudnuté v redakcii publicistiky Rádia Regina Východ.